หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันมีการยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่า การพัฒนาคนเป็นหัวใจสำคัญในกระบวนการพัฒนาทุก ๆ ด้าน การให้ประชาชนได้เรียนรู้นับได้ว่าเป็นสิทธิอันชอบธรรมของปวงชนเท่า ๆ กัน กับเป็นความรับผิดชอบของสังคม การพัฒนาคนเป็นกระบวนการที่เปิดทางให้ทุกคนได้มีโอกาสเรียนรู้และเจริญเติบโตทั้งร่างกายและจิตใจ อันจะทำให้มนุษย์ทุกคน ได้พัฒนาชีวิตของตนเอง ของสังคมและประเทศชาติ การพัฒนาคนมีความหมายที่กว้างไกลยิ่งไปกว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเป็นเพียงการเตรียมกำลังคนสำหรับการทำประโยชน์ให้กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2533)

การที่ประเทศจะสามารถพัฒนาคนได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นต้องให้ประชาชนของประเทศมีการศึกษาอย่างทั่วถึง โดยอย่างน้อยที่สุดให้ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากการประชุมระดับโลกว่าด้วยการศึกษาเพื่อปวงชน (5-9 มีนาคม 2533) ได้มีความเห็นสอดคล้องต้องกันว่า "การศึกษาขั้นพื้นฐาน มิใช่เป็นการเรียนรู้ เพียงเพื่อการอ่านออกเขียนได้อีกต่อไปแล้ว" ที่ประชุมได้ให้ความหมายคำว่า "การศึกษาขั้นพื้นฐาน" คือ กระบวนการพัฒนาคนเพื่อให้เขาเหล่านั้นมีเครื่องมือที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ หมายถึง การอ่านออกเขียนได้ การคิดเลขเป็น และการรู้จักการแก้ปัญหาและได้รับเนื้อหาสาระของการเรียนรู้ เช่น ความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ มีโอกาสพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น และสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2533)

ปฏิญญาโลกว่าด้วยการศึกษาเพื่อปวงชนมีความมุ่งหมายให้มนุษย์ทุกคนไม่ว่าเด็ก เยาวชน และผู้ใหญ่ พึงมีโอกาสได้รับการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อสนองตอบความต้องการการเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน ซึ่งประกอบด้วยทักษะสำหรับการเรียนที่จำเป็น ได้แก่ ความสามารถในการอ่าน เขียน พูด คำนวณและการแก้ปัญหา และเนื้อหาสาระของการเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน เช่น ความรู้ ทักษะ ค่านิยม และเจตคติ อันเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกคนในการดำรงชีวิตเพื่อความอยู่รอด เพื่อพัฒนาตนเองอย่างเต็มความสามารถเพื่อดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพอย่างมีศักดิ์ศรีมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมได้อย่างเต็มที่ปรับปรุงคุณภาพชีวิตของตนและตัดสินใจอย่างมีเหตุผลตลอดจนสามารถเรียนรู้อย่างต่อเนื่องไปได้ ขอบข่ายและวิธีการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน จะแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศตามสภาพวัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปตามกาลสมัย (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2533)

สภาพเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความเจริญก้าวหน้าด้านวิชาการ เทคโนโลยี เข้ามามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในประเทศอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งแนวโน้มของสังคมกำลังพัฒนาและเพิ่มพูนความรู้ของประชาชนให้สูงขึ้น เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสม และสภาพปัจจุบันนั้น ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานสูงสุดในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

อัตราการเรียนต่อของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในกระบวนการศึกษาในระบบยังต่ำมาก คือ เพียงร้อยละ 44.98 ของนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เท่านั้น (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2535) ในขณะที่อารยะประเทศและประเทศเพื่อนบ้านที่ได้พัฒนาเป็นประเทศอุตสาหกรรมหรือกึ่งอุตสาหกรรมแล้วนั้น ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 9 ปี รัฐจึงควรมีมาตรการให้นักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้เรียนต่อมากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534)

จากการดำเนินงานที่ผ่านมา คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติให้กรมสามัญศึกษาขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เพิ่มขึ้นโดยไม่บังคับ และกรมศึกษานอกโรงเรียน จัดการศึกษานอกระบบมากขึ้น การปฏิบัติงานมีข้อจำกัดหลายประการทำให้อัตราการเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เป็นไปอย่างเชื่องช้า ขณะนี้นักเรียนที่ไม่ได้เรียนต่อยังมีอยู่ถึง จำนวน 517,660 คน หรือประมาณร้อยละ 49.13 ถ้าหากจะให้เด็กเหล่านี้มีโอกาสเรียนต่อได้ทุกคน จะต้องใช้เวลาถึง 12 ปี หรืออาจจะมากกว่านี้ซึ่งจะทำให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานล้าหลังไม่ทันกับความเจริญก้าวหน้าของประเทศและของโลก (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2534)

การประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2533 มีมติเห็นชอบในหลักการให้ขยายการศึกษาภาคบังคับต่อไปอีก 3 ปี และไม่เก็บค่าเล่าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาโดยประกาศใช้ในท้องที่ที่มีความพร้อมเป็นปี ๆ ไป ทั้งนี้ให้มีการแก้ไขแผนการศึกษาแห่งชาติ และพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้อง โดยให้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ดำเนินโครงการนำร่องขยายโอกาสทางการศึกษาโดยไม่บังคับต่อไปอีก 3 ปี โดยใช้งบประมาณที่ได้รับตามปกติ (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2534)

คณะรัฐมนตรีได้ประชุม เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2534 ปรากฏผลการพิจารณาตามหนังสือสำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรี ที่ นร. 0202/7784 ลงวันที่ 17 พฤษภาคม 2534 ดังนี้

1. เห็นชอบให้กระทรวงศึกษาธิการ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ) ดำเนินงานการขยายโอกาสทางการศึกษา (โครงการนำร่องขยายโอกาสทางการศึกษาภาคบังคับ) สู่ส่วนภูมิภาคในลักษณะของการกระจายอย่างทั่วถึงได้โดยมีเงื่อนไขดังนี้

1.1 ให้เปิดการเรียนการสอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ได้ในโรงเรียนประถมศึกษาที่มีอยู่แล้วและมีห้องเรียนเพียงพอ โดยไม่ต้องจัดสร้างโรงเรียนขึ้นใหม่และต้องไม่มีโรงเรียนที่เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตั้งอยู่แล้วในท้องที่นั้น

1.2 ให้จัดการเรียนการสอนได้ในโรงเรียนที่มีบุคลากรผู้สอนเพียงพอ

1.3 ให้เปิดการเรียนการสอนได้โดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน แต่ให้ตั้งงบประมาณอุดหนุนนักเรียนเป็นรายหัวให้ครอบคลุมค่าเล่าเรียนที่ไม่เก็บและค่าแบบเรียนเพื่อให้ยืมเรียน ทั้งนี้เพื่อมิให้เกิดความแตกต่างระหว่างนักเรียนระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534)

กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดเป้าหมายให้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เปิดห้องเรียน มัธยมศึกษาปีที่ 1 ในโรงเรียนประถมศึกษา ปีละประมาณ 1,000 ห้องเรียน ให้ครบ 4,200 ห้องเรียนในปี 2537 และคงไว้เพียงเท่านี้ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้ดำเนินการสนองนโยบายดังกล่าว โดยเปิดขยายเพิ่มเติมอีก 1,150 โรงเรียน รวมโรงเรียนที่เปิดแล้วทั้งสิ้น 1,366 โรงเรียน มีห้องเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 รวม 1,806 ห้องเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 รวม 127 ห้องเรียน (โรงเรียนที่มีความพร้อมและนักเรียนมากพอสามารถเปิดรับได้มากกว่า 1 ห้อง) จำนวนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ปีการศึกษา 2533 และปีการศึกษา 2534 คือ 3,757 คน และ 56,400 คน ตามลำดับ และกำหนดเป้าหมายเพิ่มขึ้นประมาณปีละ 40,000 คน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากการศึกษาสภาพการดำเนินงานของคณะกรรมการการประเมินผลโครงการนำร่องขยายการศึกษาภาคบังคับเกี่ยวกับสภาพโรงเรียนในการจัดการเรียนการสอน ได้มีข้อสังเกตดังนี้

ในปีแรกของการดำเนินงาน โรงเรียนส่วนใหญ่เปิดสอนเพียงหนึ่งห้องเรียน โรงเรียนมีความพร้อมในเรื่องอาคารสถานที่และบุคลากรพอสมควร แต่ด้านอุปกรณ์การเรียนการสอนยังไม่เพียงพอ และในปีการศึกษาต่อไปซึ่งจะมีทั้งชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1, 2 และ 3 โรงเรียนทุกโรงเรียนมีแผนการรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพิ่มมากขึ้น จำเป็นต้องใช้ทั้งอาคารสถานที่ บุคลากร และอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนมากขึ้น อาจจะเกิดปัญหาถ้าไม่ได้รับการจัดสรรเพิ่มเติมหรือได้รับการจัดสรรให้ทันการ

การจัดการเรียนการสอน ในระยะแรกยังมีความไม่คล่องตัวอยู่บ้าง เนื่องจากระยะเวลาเตรียมการมีน้อยมาก และหลักสูตรที่ใช้ในโรงเรียนโครงการนำร่อง ฯ เป็นหลักสูตรมัธยมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ซึ่งกำลังอยู่ในระหว่างทดลองใช้ในโรงเรียนมัธยมศึกษาบางแห่ง ทั้งครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่เป็นพี่เลี้ยงและครูระดับประถมศึกษาที่สอนในโรงเรียนโครงการนำร่อง ฯ ซึ่งคัดเลือกมาจากครูที่สอนชั้นประถมศึกษาและยังไม่เคยได้รับการอบรมเพื่อสอนชั้นมัธยมศึกษานั้นส่วนใหญ่ยังขาดประสบการณ์ในการสอนระดับชั้นมัธยมศึกษา และยังไม่เคยได้รับการอบรมเพื่อสอนชั้นมัธยมศึกษานั้นส่วนใหญ่ยังขาดประสบการณ์ในการสอนระดับมัธยมศึกษาและยังไม่มีความเข้าใจในเรื่องหลักสูตรอย่างชัดเจนและยังต้องรับภาระการสอนมากเกินไป สิ่งเหล่านี้อาจมีผลถึงคุณภาพการเรียนการสอน ถ้าไม่รีบหาทางแก้ไขปรับปรุง (วารสารการศึกษาแห่งชาติ, 2534)

คณะอนุกรรมการพิจารณารูปแบบและวิธีการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2531) ได้เสนอโครงสร้างของหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่ปรับปรุง ควรประกอบด้วยกลุ่มวิชา 3 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

1. กลุ่มสมรรถภาพพื้นฐาน (BASIC COMPETENCIES) ประกอบด้วยวิชาแกน ซึ่งเป็นวิชาที่มีเนื้อหาสาระในการสร้างเสริมให้ผู้เรียนทุกคนได้รับการเรียนรู้อย่างเดียวกัน เพื่อเป็นพลเมืองดี มีระเบียบวินัย มีความรักชาติ มีคุณภาพ มีสุนทรียภาพ มีคุณธรรม มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีทักษะการใช้เหตุผลในการตัดสินใจ การปรับตัว การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม การรักษาสิ่งแวดล้อม มีความพร้อมที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขในวิถีทางการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม

2. กลุ่มวิชาการ มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะทางวิชาการสำหรับการศึกษาต่อระดับสูงต่อไป หรือเป็นพื้นฐานในการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เช่น กลุ่มวิชาภาษา กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ ฯลฯ ที่ต่อเนื่องจากที่เรียนมาแล้วในกลุ่มสมรรถภาพพื้นฐาน

3. กลุ่มประสบการณ์อาชีพ มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับอาชีพ ที่จะสามารถออกไปประกอบอาชีพของตนเองหรือสามารถช่วยผู้ปกครองประกอบอาชีพของครอบครัวต่อไปได้ เช่น กลุ่มวิชาอาชีพและรูปแบบการจัดการเรียนวิชาอาชีพที่ได้จากผลการวิจัยของกรมวิชาการ ทั้งนี้ การจัดหลักสูตรควรจะต้องสอดคล้องและต่อเนื่องจากหลักสูตรประถมศึกษา

(สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2531) ดังแผนภูมิหน้า 7

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิตัวอย่างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

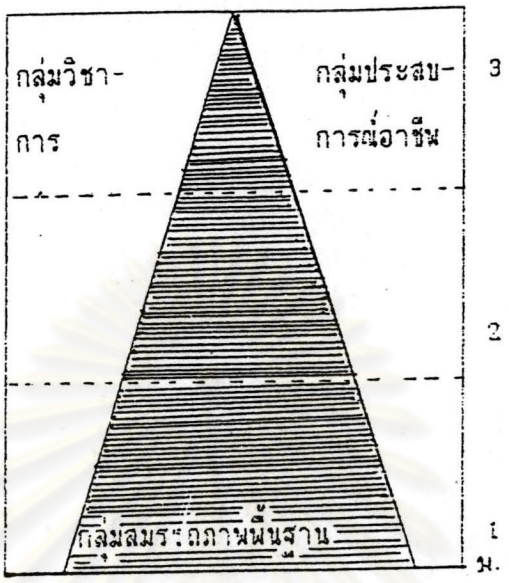

ลักษณะที่ 1 กรณีเลือกเรียนกลุ่มวิชาการและกลุ่มประสบการณ์อาชีพเท่า ๆ กัน

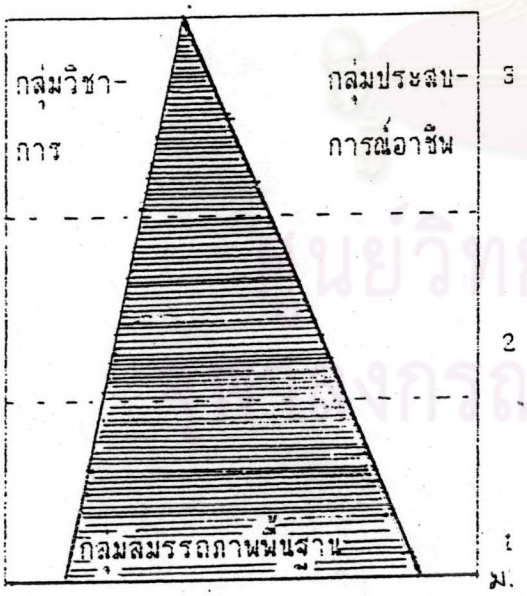

ลักษณะที่ 2 กรณีเลือกเรียนกลุ่มประสบการณ์อาชีพมากกว่ากลุ่มวิชาการ

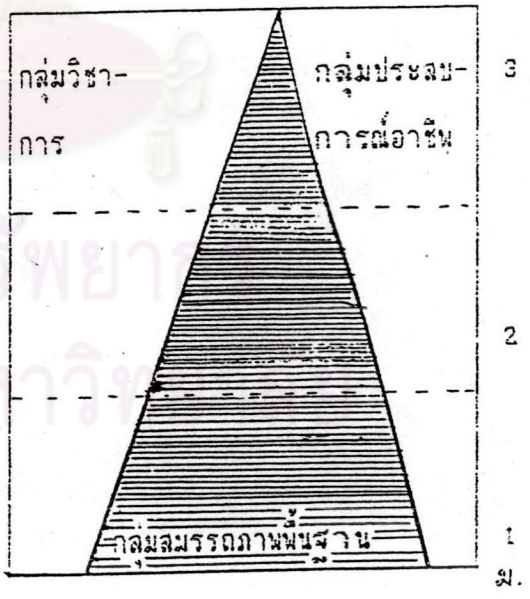

ลักษณะที่ 3 กรณีเลือกเรียนกลุ่มวิชาการมากกว่ากลุ่มประสบการณ์อาชีพ

จากการรายงานผลการวิจัยของกองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ เรื่อง โครงการรูปแบบการพัฒนาคุณภาพ โรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และกรมสามัญศึกษา ที่วิจัยทั้งการศึกษาจากเอกสาร จัดประชุมปฏิบัติการผู้บริหารโรงเรียน ศึกษานิเทศก์และครูผู้สอนชั้น ม.1 ในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากสภาพที่ปรากฏของจำนวนโรงเรียน 37 โรง ระหว่างปี 2533 ถึงเดือนกรกฎาคม 2535 พบปัญหาอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนหลายประการ โดยแยกเป็นปัญหาด้านปัจจัยหรือองค์ประกอบที่สนับสนุนการเรียน ด้านการเรียนการสอน ด้านนักเรียนและคุณภาพของนักเรียนและปัญหาอื่น ๆ ดังนี้

ปัญหาด้านปัจจัยในขณะนี้แม้ว่าโรงเรียนขยายโอกาสฯ ของ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จะมีอาคารเรียนแต่ก็ยังขาดแคลนห้องปฏิบัติการ วัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ในการจัดการเรียนการสอนต่าง ๆ ในโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขาดการประชาสัมพันธ์และการวางแผนการรณรงค์ให้ประชาชนเห็นคุณค่าของการศึกษาต่อในชั้น ม. 1 การจัดคาบเวลาเรียนและการวางแผนจัดรายวิชาต่าง ๆ ยังไม่เหมาะสมและไม่เกิดผลดี เช่น การเปิดรายวิชาเลือกเสรียังไม่กว้างขวางและหลากหลาย บุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ซึ่งมีผลให้ไม่สามารถพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพชีวิตจริงและความต้องการของท้องถิ่นได้เต็มที่ การประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ในระดับบน เช่น สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กรมสามัญศึกษา และกรมอาชีวศึกษายังไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร ทำให้เกิดความไม่ชัดเจนและเป็นปัญหาแก่ผู้ปฏิบัติ ครูขาดความพร้อมในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรการจัดการเรียนการสอน การจัดทำสื่อและการใช้สื่อการเรียนการสอน จำนวนครูไม่พอกับชั้นเรียน ครูที่มีอยู่ขาดทักษะและความถนัดในวิชาที่สอน โดยเฉพาะครูวิชาอาชีพขาดแคลนมาก

ปัญหาด้านการจัดการเรียนการสอนผู้บริหารและครูขาดความรู้ความเข้าใจและทักษะในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร การจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมแนะแนว การจัดทำแผนการสอนและคู่มือครู และเรื่องระเบียบและการปฏิบัติตามระเบียบการวัดผลประเมินผลการเรียน ครูมีเจตคติไม่ดีต่อการสอน (ไทยรัฐ, 2535)

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนและสำรวจลักษณะการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคเหนือ

ในการศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคเหนือ นี้ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาในประเด็น 5 ด้านดังนี้

1. ด้านการวางแผนดำเนินการและการประสานงาน
2. ด้านการจัดบุคลากร
3. ด้านงานวิชาการ
4. ด้านการจัดสรรทรัพยากร
5. ด้านการประชาสัมพันธ์และการจูงใจ

ส่วนการสำรวจลักษณะการจัดการเรียนการสอนนั้น ผู้วิจัยดำเนินการสำรวจในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคเหนือ โดยเลือกโรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากเขตการศึกษา 7 และเขตการศึกษา 8 เนื่องจาก

1. จังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือมีลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ลักษณะความเป็นอยู่การดำเนินชีวิต ฐานะทางเศรษฐกิจ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน

2. จำนวนนักเรียนประถมศึกษาในภาคเหนือมีอัตราการเรียนต่อระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นเพียง ร้อยละ 40.54 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2533) ซึ่งเป็นอัตราการเรียนต่อที่ต่ำมาก

พลเมืองในแต่ละจังหวัดของภาคเหนือได้มีการประกอบอาชีพที่หลากหลายตามสภาพความเจริญด้านเศรษฐกิจและสังคม ตั้งแต่มีการประกาศ ให้ปี 2530 เป็นปีท่องเที่ยวไทย ได้มีชาวต่างประเทศเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศรวมแล้วเป็นปีละล้านคนและมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปี อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่สำคัญที่สุดของประเทศ โดยเฉพาะเรื่องของการจ้างงาน ทำให้มีการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นมากขึ้น (ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์, 2531) จังหวัดที่ถือว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญที่สุดของประเทศในภาคเหนือ ก็คือ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงรายและพิษณุโลก (วารสารเศรษฐกิจและสังคม, 2534) ทำให้เกิดผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ และมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็ว ตลอดจนสภาพความเป็นอยู่ และวิถีทางการดำเนินชีวิตก็ได้เปลี่ยนไป โดยเฉพาะพื้นที่ทำการเกษตรของภาคเหนือของประเทศนั้น เกษตรกรได้ขายที่ดินทำกินไปเป็นจำนวนมากและบางรายได้ขายจนหมดสิ้นละทิ้งอาชีพเกษตรกรรมที่เคยทำมานานแต่บรรพบุรุษ เพื่อมุ่งสู่เมืองหลวงเป็นจำนวนมากขึ้น (วารสารเศรษฐกิจและสังคม, 2534) ในจำนวนนี้ได้มีการจัดการศึกษาที่เน้นไปในแต่ละลักษณะตามความจำเป็นและความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่นที่แตกต่างไปในแต่ละพื้นที่ของจังหวัดนั้น ๆ

จากข้อมูลและเหตุผลข้างต้นผู้วิจัยเห็นว่า เพื่อให้ได้ทราบถึงสภาพและปัญหาที่แท้จริงของโรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคเหนือ ที่โรงเรียนประสบอยู่ เพื่อช่วยในการพิจารณาปรับปรุงโรงเรียนให้มีคุณภาพ อีกทั้งเป็นความต้องการทราบผลการปฏิบัติงานในระยะเริ่มแรกนี้ ผู้วิจัยจะได้นำเสนอข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งจะเป็นการพัฒนาการศึกษาของชาติต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในภาคเหนือ

2. เพื่อสำรวจลักษณะการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคเหนือ

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคเหนือ ปีการศึกษา 2534 จำนวน 16 จังหวัด ได้แก่ เขตการศึกษา 7 จำนวน 8 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดกำแพงเพชร ตาก นครสวรรค์ พิษณุโลก เพชรบูรณ์ สุโขทัย อุตรดิตถ์ และพิจิตร เขตการศึกษา 8 จำนวน 8 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน แพร่ น่าน พะเยา และแม่ฮ่องสอน จำนวนโรงเรียนทั้งสิ้น 262 โรง

2. โรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนในงานวิจัยนี้ ครอบคลุมโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่จัดดำเนินการโดยสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในภาคเหนือ เขตการศึกษา 7 และเขตการศึกษา 8 ปีการศึกษา 2534 เท่านั้น

3. การศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอน ในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในงานวิจัยนี้ครอบคลุมเฉพาะการจัดการเรียนการสอนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เท่านั้น ไม่รวมถึงระดับชั้นประถมศึกษาและระดับก่อนประถมศึกษา

4. การศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอน ในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานในงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาสภาพ 5 ด้าน ได้แก่

4.1 ด้านการวางแผนดำเนินการและการประสานงาน

4.2 ด้านการจัดบุคลากร

4.3 ด้านงานวิชาการ

4.4 ด้านการจัดสรรทรัพยากร ได้แก่ งบประมาณ อาคารสถานที่ วัสดุครุภัณฑ์ สื่อการสอน

4.5 ด้านการประชาสัมพันธ์และการจูงใจ

5. การสำรวจลักษณะการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีประเด็นครอบคลุมหัวข้อต่อไปนี้

5.1 ลักษณะการจัดกลุ่มสมรรถภาพพื้นฐาน กลุ่มวิชาการและกลุ่มประสบการณ์อาชีพ

5.2 การจัดการเรียนการสอน

5.3 การจัดปัจจัยและสภาพต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอน

5.4 ปัญหาและข้อเสนอแนะในด้านต่าง ๆ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

สภาพการจัดการเรียนการสอน หมายถึง สภาพการจัดการเรียนการสอนใน 5 ด้าน ในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ภาคเหนือ ได้แก่ 1) ด้านการวางแผนดำเนินการและการประสานงาน 2) ด้านการจัดบุคลากร 3) ด้านงานวิชาการ 4) การจัดสรรทรัพยากร 5) ด้านการประชาสัมพันธ์และการจูงใจ

การวางแผนดำเนินการและการประสานงาน หมายถึง การเตรียมการหรือกิจกรรมการติดต่อร่วมมือของโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กับหน่วยงานต่าง ๆ

การจัดบุคลากร หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับผู้ปฏิบัติงานในการจัดการเรียนการสอนตลอดจนการจัดวิทยากรภายในและภายนอกหน่วยงาน ของโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในภาคเหนือ ปีการศึกษา 2534

งานวิชาการ หมายถึง งานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดและสนับสนุนการเรียนการสอน ได้แก่ งานด้านหลักสูตร กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อ วัสดุอุปกรณ์ การวัดและการประเมินผล การนิเทศ การสอนซ่อมเสริม ในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในภาคเหนือ ปีการศึกษา 2534

การจัดสรรทรัพยากร หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการจัดสรรงบประมาณ อาคารสถานที่ วัสดุครุภัณฑ์ สถานประกอบการและวิทยากรในชุมชน ของโรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคเหนือ ปีการศึกษา 2534

การประชาสัมพันธ์และการจูงใจ หมายถึง การสื่อสาร การแนะนำและการสร้างความเข้าใจระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคเหนือ ปีการศึกษา 2534

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง โครงการที่เปิดสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เปิดโอกาสให้นักเรียนในชนบทห่างไกลได้เรียนต่อในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นเพิ่มขึ้น เพื่อให้มีความรู้ความสามารถเป็นพื้นฐานเพียงพอต่อการดำเนินชีวิต และดำรงตนเป็นพลเมืองดี

โรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ที่เปิดสอนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีการศึกษา 2534

ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง ผู้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ อาจารย์ใหญ่ ครูใหญ่ หรือผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ ผู้ช่วยครูใหญ่ ที่ปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 7 และเขตการศึกษา 8

ครู หมายถึง ครูผู้สอนที่สอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ใน ภาคเหนือ เขตการศึกษา 7 และเขตการศึกษา 8

นักเรียน หมายถึง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคเหนือ เขตการศึกษา 7 และเขตการศึกษา 8 ปีการศึกษา 2534

ภาคเหนือ หมายถึง พื้นที่ที่แบ่งตามลักษณะภูมิศาสตร์ จัดเป็น 2 เขตการศึกษา ได้แก่

เขตการศึกษา 7 ประกอบด้วย จังหวัดกำแพงเพชร ตาก นครสวรรค์ พิษณุโลก เพชรบูรณ์ สุโขทัย อุตรดิตถ์ และพิจิตร

เขตการศึกษา 8 ประกอบด้วย จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน แพร่ น่าน พะเยาและแม่ฮ่องสอน

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ลักษณะการจัดการเรียนการสอน หมายถึง วิธีการจัดเนื้อหาสาระและการเรียนการสอนของโรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับท้องถิ่น ลักษณะการจัดเป็น 3 กลุ่มวิชา คือ กลุ่มสมรรถภาพพื้นฐาน กลุ่มวิชาการ กลุ่มประสบการณ์อาชีพ แตกต่างกันไปตามความเหมาะสมของท้องถิ่นและสภาพทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

กลุ่มสมรรถภาพพื้นฐาน หมายถึง กลุ่มวิชาที่ประกอบด้วย วิชาพื้นฐานทั่วไปและวิชาแกน ซึ่งเป็นวิชาที่มีเนื้อหาสาระในการสร้างเสริมให้ผู้เรียนทุกคนได้รับการเรียนรู้อย่างเดียวกัน เพื่อความเป็นพลเมืองดี มีระเบียบวินัย มีความรักชาติ มีคุณภาพ มีสุนทรียภาพ มีคุณธรรม มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีทักษะการใช้เหตุผลในการตัดสินใจ การปรับตัว การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม การรักษาสิ่งแวดล้อม มีความพร้อมที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขในวิถีทางการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม

กลุ่มวิชาการ หมายถึง กลุ่มวิชาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะทางวิชาการสำหรับการศึกษาต่อระดับสูงต่อไป หรือเป็นพื้นฐานในการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เช่น กลุ่มวิชาภาษา กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ ฯลฯ ที่ต่อเนื่องจากที่เรียนมาแล้วในกลุ่มสมรรถภาพพื้นฐาน

กลุ่มประสบการณ์อาชีพ หมายถึง กลุ่มวิชาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับอาชีพ ที่จะสามารถออกไปประกอบอาชีพของตนเองหรือสามารถช่วยผู้ปกครองประกอบอาชีพของครอบครัวต่อไปได้ เช่น กลุ่มวิชาอาชีพและลักษณะการจัดการเรียนการสอนวิชาอาชีพที่ได้จากผลการวิจัยของกรมวิชาการ ทั้งนี้การจัดหลักสูตรควรจะต้องสอดคล้องและต่อเนื่องจากหลักสูตรประถมศึกษา

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

019637

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในภาคเหนือ ปีการศึกษา 2534 จำนวน 16 จังหวัดจากเขตการศึกษา 7 และ 8 จำนวน 262 โรง ได้ตัวอย่างประชากร จำนวน 102 โรง และได้โรงเรียนที่ใช้แบบบันทึกเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอน จำนวน 31 โรง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 2 ชุด คือ

1. ชุดที่ 1 ศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน จำนวน 2 ฉบับ คือ
   - 1.1 แบบสอบถามสำหรับผู้บริหารโรงเรียน
   - 1.2 แบบสอบถามสำหรับครูที่สอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
2. ชุดที่ 2 สำรวจลักษณะการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน จำนวน 4 ฉบับ คือ
   - 2.1 แบบสอบถามสำหรับผู้บริหารโรงเรียน
   - 2.2 แบบสอบถามสำหรับครูที่สอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
   - 2.3 แบบสอบถามสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
   - 2.4 แบบบันทึกสภาพการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษารายละเอียดวัตถุประสงค์ การดำเนินการและการบริหารโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากแหล่งข้อมูลสำคัญ ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กรมสามัญศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และกรมการศึกษานอกโรงเรียน

2. สร้างแบบสอบถามและแบบบันทึกโดยปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา

3. นำแบบสอบถามและแบบบันทึกที่สร้างขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน ตรวจพิจารณาแก้ไขและให้ข้อเสนอแนะ

4. นำเครื่องมือทำการปรับปรุงให้เป็นเครื่องมือที่สมบูรณ์โดยปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษา

5. นำเครื่องมือที่ผ่านการตรวจพิจารณาและแก้ไขไปใช้กับตัวอย่างประชากร

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. นำหนังสือขอความร่วมมือในการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ส่งถึงสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ที่เป็นตัวอย่างประชากร เพื่อแจ้งให้ผู้บริหารระดับจังหวัด อำเภอ โรงเรียน ครู และนักเรียน ทราบเพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2. ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ โดยขอความร่วมมือจากผู้บริหารให้ตอบแบบสอบถามและส่งคืนผู้วิจัย จำนวน 102 คน ครู จำนวน 306 คน และนักเรียน จำนวน 306 คน รวมทั้งสิ้น 714 คน และรวมแบบสอบถามจำนวนทั้งสิ้น 1,122 ฉบับ

2.1 เก็บข้อมูลจากแบบบันทึก ผู้วิจัยเดินทางไปเก็บข้อมูลด้วยตนเองพร้อมทั้งผู้ช่วยวิจัย ในเขตการศึกษา 7 และ 8 ในจำนวน 6 จังหวัด รวมจำนวน 31 โรง

<u>การวิเคราะห์ข้อมูล</u>

ผู้วิจัยตรวจแบบสอบถาม และแบบบันทึก แล้วแยกวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม นำมาวิเคราะห์เนื้อหา หาความถี่ ค่าร้อยละ นำเสนอเป็นตารางประกอบความเรียง

2. ข้อมูลที่ได้จากแบบบันทึก แล้วนำมาวิเคราะห์เนื้อหา หาความถี่ ค่าร้อยละ นำเสนอเป็นตารางประกอบความเรียง

3. ข้อมูลเป็นแบบประเมินค่า นำมาหาค่ามัชฌิมเลขคณิต ($\bar{x}$) หาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

4. นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปตารางประกอบความเรียง

5. สรุป อภิปรายผล และเสนอแนะ

6. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สูตรการหาเฉลี่ย $\bar{x} = \frac{\Sigma fx}{N}$

สูตรการหาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน $S.D. = \sqrt{\frac{\Sigma fx^2}{N} - \frac{(\Sigma fx)^2}{N}}$

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ข้อมูลในการแสวงหาวิธีดำเนินการจัดการศึกษาในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่เหมาะสมต่อไป

2. ได้ทราบถึงแนวทางในลักษณะการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เพื่อที่ใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3. เป็นประโยชน์สำหรับครูและผู้บริหารระดับโรงเรียน อำเภอ จังหวัด ในการปรับปรุงคุณภาพการจัดการเรียนการสอนตามลักษณะของโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้เกิดประสิทธิผลยิ่งขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย